

Yüz yılı aşkın bir zamandır Türkiye’de kendisine sosyal bir temel edinmek isteyen sosyalist hareketin tarihi, günümüzde iki yanlı bir ilgiye mazhar durumdadır. Bunlardan biri akademik, öteki siyasal çıkış noktasından kaynaklanıyor.

Türkiye sosyalist hareketinin tarihini konu edinen akademik çalışmalarda belirgin bir artış olduğu kolayca gözlemlenebiliyor. Bu çalışmaların bir kısmı sosyalist hareketin tarihine “akademik bir inceleme nesnesi” olarak yaklaşıyor. Arkasında sosyalizmi ve sosyalist hareketi “tarihin derinliklerinde, geçmişte kalmış bir akım” olarak görme eğilimi yatan bu doğrultudaki araştırmalara, bugünkü sosyalist mücadeleye ve işçi sınıfı hareketine katkı yapmak amaçlı olması itibarıyla ötekilerden ayrılan başka akademik çalışmalar eşlik ediyor. Bu türden çalışmalar, birinci türden olanların aksine, sosyalizm ve işçi sınıfı hareketi tarihinin geçmişinin değiştirilemez olduğunun bilincinde olmakla birlikte tarihe dönük çalışmaları “geçmişe gelecek açısından bakma” perspektifiyle kavlıyor ve yeni bir geleceğin yaratılması için bugünün değiştirilmesi mücadelesine dahil ve müdahil olmayı hedefliyor.

Diğer yandan, Türkiye’nin yaşadığı mevcut kriz ortamında solun muhtemel gelişimini gösteremeyişi, bizzat onun içinde yer alanların kendi tarihlerine ve kaynaklarına yeniden bakmasını zorunlu kılıyor. Sosyalistlerin kendi tarihlerine gösterdikleri yakın ilgi, elbette, müflis tüccar misali eski defterleri karıştırmak ya da tarihe kendisinden ders alınacak belgeler ve olaylar yığını olarak bakmak şeklinde değerlendirilemez. Bilakis, sosyalistlerin kendi geçmişlerine dönük ilgileri, değiştirmek istedikleri ülke ve dünyada hüküm sürmekte olan sınıf mücadelelerinin tarihsel gelişimini ve yeni biçimlerini kavramak anlamında bir geriye bakıştır. Bu açıdan düşünüldüğünde, Türkiye’de sosyalizmin maddi ve düşünsel kaynaklarına dönük geriye bakış ve onun çeşitli gelişim safhalarının incelenmesi, gelecekteki dönüşüm imkânlarının nerelerde ve nasıl bulunabileceğine işaret edebildiği oranda anlamlı olur.

Praksis’in, Türkiye sosyalist hareketinin maddi ve düşünsel kaynaklarını ele alan bu sayısı, konuya ilgi gösteren pur akademik yazından pek çok bakımdan ayrılmaktadır. Başta gelen ve burada vurgulayacağımız ayırım noktası, *Praksis*’in, sosyalizmin tarihini “tarih olmuş” bir nesne değil, sınıf mü-

cadeleleri tarihinin bir ürünü olarak kavraması, ona bugün ve yarın açısından bakmaya çalışmasıdır. Sosyalizmin geçmişine cansız belgeler, söylenmiş sözler, vaktiyle yapılmış işler ve eylemler yığını olarak belirli bir nesnellik dahilinde bakmak ve sosyalizmin bütün tarihini analiz edilecek “tümceler yığını” olarak görmek ile onu tarihsel süreç ve sınıf ilişkilerinin içine yerleştirerek gözlerimizin önünde cereyan etmekte olan toplumsal mücadeleler açısından kavramak hayli farklı iki bakış açısına ve yöntemsel tercihe işaret eder.

Praksis, elinizdeki sayısı ile kendisine seçtiği başlığın altını bütünüyle doldurduğu iddiasında olmadığı gibi, Türkiye sosyalist hareketinin bir dergi sayısının sınırlarından ziyadesiyle taşacak kadar zengin bir deneyim ve birikime sahip olduğunun da bilincindedir. Bu deneyim ve birikimin sosyalist hareket ve sınıflar mücadelesi açısından taşıdığı değer farkında olan *Praksis*, bu sayısıyla konuya “giriş” yapmanın ötesinde bir iddiaya sahip değildir. Fakat *Praksis*’in Türkiye sosyalist ve işçi sınıfı hareketinin tarihine ilişkin en zengin çalışmaları içermek ve sınıf mücadelesinin değişik düzeylerine girdi olarak sunmak gibi bir iddiası vardır. Böyle bir iddiaya ve onun ima ettiği perspektife sahip olmak, bu sayımızda en genel çizgilerini ortaya koyduğumuz alanda, derin ve geniş bir çalışma performansı sergileme azminin olduğu kadar paralel çalışmalara kapı açma isteğinin de bir göstergesi sayılabilir.

Geç kapitalistleşen Türkiye, modern sosyalist düşünce ve mücadelenin doğuşu bakımından kendine has nitelikler taşır. Komünist Manifesto 1894’te, İstanbul’da Ermenice’ye çevrilerek Anadolu halklarından birinin diline aktarılmış olsa bile, sosyalist düşüncenin, Ekim Devrimi’nin yankılarıyla Kurtuluş Savaşı’nın örtüştüğü tarihsel dönemden 1930’ların sonuna uzanan zaman diliminde doğup şekillenmeye başladığını kabul etmek mümkündür. Mevcut sayımız, Türkiye’de sosyalist düşüncenin doğuşuna ve ilk birikim dönemine damga vuran kimi önemli özelliklerin tartışıldığı bir yazıyla açılıyor. **Metin Çulhaoğlu**, “Türkiye’de Sosyalist Düşüncenin Doğuşu: Konjonktürün Başatlığı” başlıklı yazısında, tartışmaya açık olmakla birlikte bazı özgün savlar öne sürüyor. Çulhaoğlu’na göre, “Türkiye’de sınıfların ve sınıf mücadelelerinin olgunlaştığı bir ortama, kendisini önceleyen ciddi bir düşünsel birikimin üzerine gelip otur(a)mamış” olan sosyalist düşüncenin ilk doğuşu ve şekillenmesi, “neredeyse tek başına” konjonktürün belirleyiciliğine mahkûmdur.

Sosyalist mücadele, Türkiye’de, belki de dünyanın başka hiçbir ülkesinde görülmemiş bir trajediyle başlamıştı. Rusya’daki Türk savaş esirleri tarafın-

dan kurulduktan sonra kurtuluş savaşına önderlik etme iddiasını hissettiren Türkiye Komünist Partisi öncülerinin Kemalist bir komplo ile Karadeniz’de boğdurulmaları, sosyalizmin siyaset sahnesine ilk kez çıkışı olarak değerlendirilebilir. Sosyalizmin uzun bir baskı döneminin peşinden siyaset sahnesine ikinci çıkışı, Türkiye tarihinin özel bir döneminde, 27 Mayıs’tan sonra gerçekleşti. Demokrat Parti iktidarı altında kısırlaşan fikir hayatı, 27 Mayıs’tan sonra ABD ve Batı Avrupa’dan olduğu kadar “sosyalist” ülkelerden gelen düşünce akımlarına da kapılarını açtı. “Latin Solu”nun devrimci rüzgârı, açık olan bu kapıdan girdi ve mevcut ufukukları, yeni bir enternasyonalizm havasıyla yeniledi. Latin Amerika ve Küba devrimci hareketi ile Fidel Castro ve Che Guevara, uygun koşullarda, 1968’in “yeni” ve “genç” devrimci tipi için bir “model” değeri taşıyabildi. Dönemin devrimci gençlik önderlerinden **Ertuğrul Kürkçü** “Che’nin Çağrısını Ciddiye Almak...” başlıklı yazısında, devrimci gençliğin, neden Küba perspektiflerini kabul edilebilir biricik perspektif ve neden “Che”nin çağrısını ciddiye alınabilir biricik çağrı olarak kabul ettiğini ele alıyor. Kürkçü’nün yazısı, “Castroculuk”, “gerilla savaşı”, “silahlı propaganda” ve “politikleşmiş askeri savaş”ın temel özellikleri hakkında tarihsel bir analiz yapmakla kalmıyor, bunların hangi uluslararası koşullarda Türkiye sol hareketinin düşünsel kaynakları arasında yer bulabildiğini de gösteriyor.

27 Mayıs’tan sonra toplumsal sorunlarla gittikçe daha çok ilgilenmeye ve toplumsal mücadeleler hakkında yeni bilgilerle donanmaya başlayan ve giderek “Ege ovalarından Malatya dağlarına, Karadeniz’den Gaziantep’e kadar yayılan bir hareketlilik içinde Amerikan emperyalizmine karşı dövüşen, toprak işgalleri biçiminde yükselen köylü hareketine destek olan” devrimci gençliğin saflarında, “Che”nin çağrısı biricik ciddiye alınabilir çağrı olarak kabul edilmeden hemen önce Çin Devrimi’nin büyüğü de yayılmış bulunuyordu. SBKP’nin nasihatvari tezlerinde ve TIP’in parlamentarizmi esas alan çizgisinde toplumsal muhalefetin sivri ucu olan gençliğin devrimci heyecanına cevap verecek pek az yan bulunuyorken “Kültür Devrimi”nin rüzgârı üniversitenin kapısından içeri girivermişti. “Maocu” düşünce ve pratiğin Türkiye’ye girişi ve gelişmesinin karakteristik özelliklerini, dönemin bir başka gençlik önderi **Aydın Çubukçu** “Türkiye’de Maoculuk Üzerine Bazı Gözlemler” başlıklı yazısında analiz ediyor. Analizlerini “içeriden” yaptığı gözlemlerle birleştiren Çubukçu’ya göre, “Maoculuk” sonraları ciddi eleştirilerden geçirilmiş olmakla birlikte, günümüzde de, açık ya da örtük etkileriyle ve farklı biçimleriyle sol hareketin saflarında yaşamaya devam ediyor.

Türkiye'nin, dünyanın dalgalandığı 1960'lı yıllarda, farklı yönlerden gelen düşünce akımlarına kapılarını açmasının, sosyalist düşünce ve eylemin yaygınlaşabilmesinin temelinde elbette maddi bir kuvvet bulunuyordu. Bu, modern kapitalizm ve modern işçi sınıfı idi. İşçi sınıfı, o güne değin görülmemiş bir oranda sendikalarda ve siyasi partilerde örgütlenmeye başlamıştı. **Yüksel Akkaya**, ilk bölümünü geçen sayımızda yayımladığımız “Türkiye’de İşçi Sınıfı ve Sendikacılık” başlıklı çalışmasında, işçi sınıfının kendisi için sınıf olmasını gerektirecek maddi temellere 1960 sonrası dönemde kavuştuğunu vurguluyor. Akkaya, 1980’li yıllara kadar uzanan tarihsel dönemdeki Türkiye işçi sınıfı hareketini sosyalist hareket ve iktisat politikalarıyla bağlantısı içinde çözümlüyor.

Dövüşken, inatçı, çalışkan bir sosyalist militan olan Hikmet Kıvılcımlı, üretken ve verimli teorik emeğiyle Türkiye sosyalist hareketinin müstesna kişiliklerinden birisi idi. Kıvılcımlı, sosyalist hareketin ağır baskı altında tutulduğu dönemlerden 12 Mart’a uzanan evreye kadar geliştirdiği teorik çalışmalarında sınıf vurgusu ve perspektifiyle dikkat çekiyordu. Kıvılcımlı’nın 1930’lu yıllardan itibaren ortaya koyduğu “finans kapital” analizi, Türkiye üzerine yaptığı özgün sınıfsal çözümlemenin anahtar kavramlarından biri, belki de en önemlisiydi. **Akif Ulaş Bilgiç**, “finans kapital” kavramının Kıvılcımlı’nın Türkiye hakkındaki tezlerindeki yerini inceliyor. Bilgiç, bu özgün çözümlemenin kendisini Kıvılcımlı’nın politik eyleminde ve strateji kurma çabasında gösteremediğini savunuyor.

27 Mayıs sonrası Türkiye’sinin, uzun yıllar şiddete maruz kalmış sosyalist düşünce açısından en temel özelliklerinden biri, kendisine yönelmeye hazır bir aydınlar kitlesi bulmasıydı. “Sosyalizm” sözcüğü, dönemin Türkiye’sinde ilk kez *Yön* Bildirisinde yer aldı. Yön-Devrim Hareketinin Kemalizm’den kalkınarak geliştirdiği sosyalizm yorumu 12 Mart dönemine kadar hem aydınlar hem de gençlik arasında başattı. **Gökhan Atılğan**, “Yön’ünü Ararken Yolunu Yitirmek” başlıklı yazısında iki noktaya odaklanıyor: Yön-Devrim Hareketinin az bilinen bir yönünü, Yön’ün Demokrat Parti yönetimine karşı gelişen muhalefet hareketi içinde farklı bir eğilim olarak nasıl belirlediğini ortaya koyan Atılğan, akımın 27 Mayıs sonrasının hangi koşullarda etkili olabildiğini ve ne türden temel tezlere sahip olduğunu göstermeye çalışıyor. Atılğan, ikinci olarak, bir zamanlar Türkiye sosyalist hareketi üzerinde önemli etkileri olan akımın günümüzde sınıf mücadelesine ve Marksizme sırt çeviren “ulusal solcu” akımlar için bir kaynak teşkil ettiğini, bu sonucun da Kemalizm ile Marksizm arasında kurulmak istenen pozitif ilişkinin son tahlilde imkânsız olmasından kaynaklandığını

belirtiyor.

Bu sayımızın son yazısı, Türkiye sosyalist hareketinin doğuş döneminden başlayarak uzun dönemler boyunca ilişkili olduğu milliyetçilik sorununa ve solun milliyetçilikle ilişkisinin kaynaklarına işaret ediyor. “Türkiye Solunda Milliyetçilik: Üç Kaynak Üç Dönemeç” başlıklı yazısında **Ecehan Balta**, Türkiye sosyalist hareketi içinde milliyetçiliğin belli başlı üç kaynağını konu ediniyor: Sovyetler Birliği’nde ulusal sorun, buna bağlı olarak açığa çıkan Galievçilik ve *Türk Yurdu*; bunlarla ilişkisi içinde Mustafa Suphi TKP’si; ve son olarak da *Kadro* ve *Yön* dönemeçleri. Balta, sol hareket üzerindeki milliyetçi etkinin niteliği ve dönüşümlerini, milliyetçilik fikrinin gelişimi ve sürekliliğini göstermeyi deniyor.

Bu sayımızda üç kitap tanıtımı bulunuyor. Bunlardan ilki, bu sayımızda gerekli yeri verememiş olsak bile gelecek dönemlerde üzerine eğilmeyi planladığımız Türkiye İşçi Partisi ile ilgili. **Gökhan Atılğan**, TIP’in en önemli önderlerinden Nihat Sargın’ın geçtiğimiz yıl yayınlanan *TIP’li Yıllar* kitabını tanıtıyor. **A. Ekber Doğan**, Türkiye’nin tarihsel süreçlerine ve sınıf ilişkilerine ilişkin analizlerde yönetsel bakımdan öncü bir çalışma niteliği taşıyan Sungur Savran’ın *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri-I-* adlı kitabını değerlendiriyor. **Mehmet Yetiş**’in tanıttığı kitabın başlığı *Gramsci’s Political Analysis: A Critical Introduction*. Yetiş, James Martin imzalı kitabı eleştirel bir gözle ele alıyor.

Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu’nun 5 Mart 2002 tarihinde yayınladığı basın duyurusuna da yer veriyoruz. Solun iktisadi kriz karşısındaki yegâne anlamlı tutumu Bağımsız Sosyal Bilimciler-İktisat Grubu’nun metninde temsil ediliyor olmasa da, “Niyet Mektubu ve 2002 Başında Türkiye Ekonomisi” başlığını taşıyan metin, yaratılmak istenen bütün iyimserlik havasına rağmen, “Türkiye’de 2002 yılının iktisat politikası tartışmalarının gene ‘borçların döndürülmesi’, ‘aylık enflasyonun ne olacağı’ ve ‘TL’nin aşınmasına’ ilişkin bilmecelemlerle geçeceği”ni net bir biçimde gözler önüne seriyor.

Bir sonraki sayımız “Küreselleşme/Emperyalizm: Nasıl Direnmeli/Ne Yapmalı?” başlığını taşıyor; “devrim ve bilimin kolektif olduğu” bilinciyle katkılarınızı bekliyoruz.